

Литература

1. Бальсевич В.К., Лубишева Л.И. Физическая культура: молодежь и современность // Теория и практика физической культуры. – 1995. - № 4. - С.2-4.
2. Ведмеденко Б.Ф. Теоретичні основи і практика виховання молоді засобами фізичної культури. – К., 1993. – 152 с.
3. Дуркин П.К. Лебедева М.П. К проблеме воспитания личной физической культуры у школьников и студентов // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – М., 2000. - №2. – С.50-53.
4. Кобяков Ю.П. Концепция норм двигательной активности человека // Теория и практика физической культуры. – 2003. - № 11. – С.20-24.
5. Лотоненко А.В., Стеблецов Е.А. Физическая культура и ее виды в реальных потребностях студенческой молодежи // Теория и практика физической культуры. – 1997. - № 6. – С.26.
6. Носкова С.А. Физическая культура – по преимуществу культура // Вестник высшей школы. – 2001. - № 11. – С.27-29.
7. Носкова С.А. Чирлидинг как инновационный вид спорта в преподавании физической культуры в высшей школе // Теория и практика физической культуры. – 2002. - № 6. – С.50.
8. Полозов А.А. Сколько спорта нужно для здоровья? // Теория и практика физической культуры. – 2002. - № 6. – С. 55-57.

І.І. Антоненко

ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКЛАДАННЯ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Приведены основные методические рекомендации по построению и проведению лекционного курса общетехнических дисциплин в высшей школе.

The article deals with the principal methodical recommendations on the construction and of delivering the course of lectures on general engineering science at the University.

У сучасному демократичному суспільстві та умовах ринкової економіки високий рівень професійної підготовки стає необхідною умовою будь-якої виробничої діяльності людини. Проїшов час авторитарних рішень, які спускалися зверху. Настав час розвитку творчої активності і самостійності кожної людини.

У зв'язку з цим, в суспільстві складається соціальне замовлення на високоінтелектуальних спеціалістів, здатних приймати нестандартні рішення.

Щоб виконати замовлення по вихованню творчої особистості та підготовці молоді до активної виробничої діяльності, педагог вищої школи повинен мати широку наукову ерудицію і високий культурний рівень, а також постійно вдосконалювати форми та методи викладання лекційних курсів. Необхідно відмітити, що у більшості своїй, студент – це вже сформована особистість, яка має визначену точку зору. Тому, успіх діяльності викладача знаходиться у прямій залежності від його компетентності.

Метою викладання загальнотехнічних дисциплін є засвоєння наукових принципів сучасного виробництва, формування творчого підходу до справи, знайомство з методами проведення наукового дослідження і основами винахідницької діяльності. У процесі вивчення загальнотехнічних дисциплін створюються сприятливі умови для розвитку у студентів просторової уяви, технічного мислення, уміння встановлювати зв'язки між різними технічними об'єктами і процесами. Загальнотехнічні дисципліни базуються на фундаментальних фізико-математичних науках і являються базою для спеціальних дисциплін. В умовах науково-технічної революції нашого часу діяльність лектора вищої освіти стає більш складною та відповідальною.

Робота викладача над курсом загальнотехнічних дисциплін починається з повного та всебічного вивчення предмета. Лектор повинен мати чітке уявлення про дисципліну, яку має вести. На базі наукового матеріалу з предмету розробляється структурна схема, враховуюча перелік розділів та їх зв'язок з темами попередніх та наступних курсів. Для складання структурної схеми проводиться аналіз учбового

плану з метою визначення переліку тем, необхідних для засвоєння плануючого курсу. При цьому встановлюється раціональна послідовність викладання окремих розділів в відповідності з логікою наукової дисципліни і з врахуванням зв'язку її матеріалу з іншими курсами.

Розроблена структурна схема вносить ясність в визначення необхідних межпредметних зв'язків і дозволяє визначити напрямок робочих контактів лектора з іншими викладачами для забезпечення спільного викладання різних загальнотехнічних дисциплін, до яких відносяться:

- технологія конструкційних матеріалів;
- креслення та нарисна геометрія;
- теоретична механіка;
- теорія машин та механізмів;
- опір матеріалів та деталі машин;
- гідравліка, теплотехніка і електротехніка.

Після цього на базі розробленої структурної схеми, маючи затверджену типову учбову програму та запланований об'єм аудиторного часу розробляється детальна робоча програма. Запланованого аудиторного часу в більшості випадків не вистачає для вивчення програмного матеріалу. Тому необхідно виділити найбільш важливий матеріал для аудиторного вивчення, а менш важливий треба запланувати для самостійного вивчення студентами по учбовій літературі.

Робочий план повинен передбачати також розстановку лабораторних робіт у визначеній послідовності по часу їх проведення. Тільки при умові повної згоди змісту та термінів проведення лекційних та лабораторних занять робоча програма може служити основою якісного навчання загальнотехнічних дисциплін. Лабораторну роботу, як правило, планують виконувати після прочитання лекції з відповідної теми. Якщо лабораторна робота проводиться до лекції, то вона залишається погано зрозумілою.

Завдання для самостійної роботи студентам необхідно планувати рівномірно на протязі учбового семестру.

Кількість аудиторних годин на заочному відділенні завжди недостатня для прочитання повного курсу загальнотехнічних дисциплін. Можливо при цьому зайве

підвищення швидкості читання лекції заважатиме зрозумінню студентами вивчаючого матеріалу. Тому студентам заочникам рекомендується читати по найбільш важливим та важким питанням.

При цьому їм необхідно дати чітке уявлення про виконання лабораторних та контрольних робіт. Значну користь заочникам приносять списки-переліки контрольних питань, які полегшують підготовку до заліку чи екзамену.

Успіх аудиторного заняття залежить від ерудиції викладача, його намагання поділитися знаннями зі студентами, якості підготовки до лекції і наявності досконалих засобів навчання.

При читанні загальнотехнічних дисциплін необхідність постійного коректування та уточнення лекційного матеріалу обумовлена безперервним виникненням нової інформації про досягнення в галузі науки і техніки. Застарілі конструкції, технологічні процеси, методи розрахунків та проектування повинні постійно замінюватися на більш досконалі та прогресивні.

Запропонована на лекціях інформація повинна бути цікавою та доведеною. Це дозволяє активізувати пізнавальну діяльність студентів при вивченні складних загальнотехнічних дисциплін. При цьому важливо пам'ятати, що ефективність навчання залежить від ступеню залучення до сприйняття всіх органів відчуттів людини. Усна мова викладача на лекціях повинна обов'язково ілюструватися малюнками, крейдою на дошці або плакатами, а при можливості світловою проекцією графічних зображень на екран. Поєднання усної інформації та графічної, забезпечує більш надійне засвоєння студентами технічного матеріалу. Людина, слухаючи, запам'ятовує 15% усної інформації, тільки дивлячись 25% видимої інформації, слухаючи та дивлячись одночасно – 65% отриманої інформації [1].

Удосконалення процесу навчання у теперішній час вимагає різноманітного оснащення і обладнання. Тільки через наочність можливо успішно реалізувати зміст навчання загальнотехнічних дисциплін. Наочні посібники дають образну уяву про вивчаємий об'єкт, закріплюється у пам'яті і формують

технічне мислення. Отже, забезпечення учбового процесу сучасними і технічно досконалими засобами навчання сьогодні є дуже актуальною проблемою.

Плакати повинні виготовлятися та вставлятися в лекцію в якості невід'ємних елементів. Зображення на плакатах виконують в такому масштабі, щоб було видно з останнього ряду аудиторії.

Серед технічних засобів навчання для проектування ілюстрацій на екран часто застосовують класну оптичну дошку (кодоскоп). Зображення в кодоскопі подаються на целофановій стрічці, на склі, на кальці та інших прозорих матеріалах. Дуже важливою перевагою кодоскопу перед крейдою та дошкою є те, що лектору не потрібно повертатись від аудиторії для виконання малюнка. В результаті застосування кодоскопа підвищується ефективність учбового процесу за рахунок кращого контакту викладача зі студентами.

Контакт високого рівня на лекції можливо досягти за допомогою створення проблемних ситуацій. Питання, задане аудиторії, викликає напруження думки студентів, поповнює запас знань і розвиває самостійне творче мислення. У дидактичному плані метод проблемного навчання добре відомий. Сутність його складається в тому, що знання не просто передаються в готовому вигляді, а набуваються шляхом спільного обговорення та пошуку рішення поставленої вчителем задачі. Однак застосування на практиці проблемного навчання при вивченні загальнотехнічних дисциплін досліджено недостатньо. В більшості випадків метод проблемного навчання не підходить для вивчення технологічних процесів, результатів експериментальних досліджень і конструкцій технологічного обладнання. Тому на лекції з загальнотехнічних дисциплін треба дивитись як на "синтез проблемних ситуацій з повідомленням певного об'єму нової інформації" [2].

Необхідною умовою організації проблемного навчання являється обов'язкова підготовка викладача до заняття. Для такої підготовки викладач повинен сформулювати учбову проблему визначеної складності. При цьому розробляється сценарій вирішення проблемної ситуації (логічна послідовність постановки питань) з урахуванням наукової складності

матеріалу та підготовленості студентів. Цінність проблемного навчання заключається в тому, що воно залучає студентів до активної розумової праці і поступово переходить в прагнення до пізнання невідомого.

У залежності від складності учбового завдання, часу на його вивчення і ступеня підготовки студентів використовують два основних засоби викладання матеріалу: монологічний та діалогічний. При монологічному викладенні викладач розмірковує вголос і сам вирішує проблемну задачу. Студенти таким чином вчаться навичкам теоретичного мислення. Монологічне викладання використовується при вивченні складного матеріалу і при малому часі для його вивчення. При діалогічному викладанні студенти вирішують проблемну задачу за допомогою викладача. Проблемні ситуації повинні спонукати студентів використовувати власний досвід і раніше отриманні знання. Причому поступово ступінь важкості учбового завдання і рівень самостійної роботи студентів підвищується.

Досвід використання проблемності при вивченні загальнотехнічних дисциплін говорить про перевагу застосування діалогічного викладання (евристична бесіда) перед монологічним (розмірковуванням, риторичні питання). Використання учбового діалогу в процесі навчання розвиває у студентів пізнавальний інтерес і виробляє вміння враховувати точку зору іншої людини.

Таким чином, діалогове (інтерактивне) навчання являється основою розвитку творчого мислення, підвищуючого ефективність учбового процесу.

Рівень контакту на заняттях суттєво підвищується також при доброзичливому і демократичному стилі спілкування викладача зі студентами. Авторитарний стиль, часто свідчить про недостатній культурний рівень викладача, принижує студентів та створює психологічний бар'єр, заважаючи вивченню складних загальнотехнічних дисциплін. Тільки творчі партнерські відношення на основі діалогу сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів і підвищенню рівня їх загальнотехнічної підготовки.

Література

1. Дрига И.И., Рах Г.И. Технические средства обучения в общеобразовательной школе. – М.: Просвещение, 1985. – 271с.
2. Вергасов В.М. Проблемное обучение в высшей школе. – Киев.: Вища школа, 1977. – 94с.

В.Ю.Знаменков

РАЗРЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМ В АРМИИ – ОСНОВА РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ПО МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ ЮНОШЕЙ К ВОЕННОЙ СЛУЖБЕ В ШКОЛАХ

Стаття присвячена проблемам морально-психологічної підготовки юнацтва до військової служби.

The article deals with the moral and psychologic training of youth for military service.

В последние года в военном ведомстве Российской Федерации часто говорили и говорят о снижении количества и качества призывников, юношей – полностью готовых к прохождению военной службы по состоянию здоровья, по интеллектуальному, физическому, нравственному, психологическому состоянию, морально-волевым качествам, которые бы чётко изъявляли желание проходить военную службу и защищать Отечество с оружием в руках. Справедливо замечено, что в 90^е годы XX столетия стало больше “призывников-уклонистов”, откровенно не желающих выполнять свой конституционный долг, с недостатками в психофизическом развитии и отсутствием элементарных знаний о военной службе, которые плохо адаптируются к условиям военной службы, не справляются с программой боевой подготовки, во многих воинских частях велик уровень заболеваний, травм, правонарушений. Многие военные чиновники считают, что пожинают плоды современной общественной жизни, результаты работы родителей и школы.

Понимая свою ошибку по отмене обязательности прохождения НВП (начальной военной подготовки) в школе, органы управления образованием вводят для изучения в школе

предмет “Допризывная подготовка”, предпринимаются усилия по патриотическому воспитанию учащихся, формированию здорового образа жизни.

Федеральный закон “О воинской обязанности и воинской службе” (1998г.) определяет сущность воинской обязанности, которая заключается не только в обязанности граждан служить в составе Вооружённых сил (ВС), но и обязательность для всех юношей допризывного возраста проходить подготовку к этой службе. На основании закона содержание обязательной и добровольной подготовки граждан для прохождения военной службы подробно изложено в Постановлении Правительства РФ от 31 декабря 1999 года №1441 “Об утверждении положения о подготовке граждан Российской Федерации к военной службе”. По которому юноши обязаны изучать раздел “Основы военной службы” (ОВС) программы ОБЖ (10-11 класс). А организацию, задачи подготовки граждан по ОВС, обязанности ответственных за это лиц, государственных, муниципальных органов и учреждений определяет Приказ Министра обороны РФ и Министра образования РФ от 3 мая 2001 года № 203/1936 “Об утверждении Инструкции об организации обучения граждан Российской Федерации начальным знаниям в области обороны и их подготовки по основам военной службы”.

В итоге, все выше перечисленное реализуется на практике с применением различных форм организации обучения граждан по ОВС.

К 2002 году система подготовки учащихся к военной службе становится отработанной. Принципиально новой и эффективной для школы и других образовательных учреждений формой организации обучения и воспитания юношей явились пятидневные сборы при воинских частях. В физической культуре больше уделяется внимание военноприкладной её направленности, в преподавании краеведения, истории и литературы – патриотическому воспитанию, телевидение и другие СМИ популяризуют военную деятельность.

К 2004 году постановления и программа в целом успешно исполняются в школах РФ, появился явный положительный сдвиг в проблеме военно-патриотического

воспитания учащихся и их подготовки к военной службе. Но ситуация с призывом и в армии не меняется.

Опрос выпускников школ Оренбургской области 2004 года показал, что подавляющее большинство юношей понимают необходимость армии и флота для обеспечения безопасности страны, осознают необходимость военной службы, высказывают свою готовность к прохождению службы в армии и желание получить умения и навыки, необходимые в условиях военных действий, но идти служить в ВС РФ не хотят. А если идут, то с чувством безысходности и смотрят на это как на ужасное наказание, через которое всё равно придётся пройти. До сих пор военное руководство не предприняло ничего для того, чтобы военная служба стала не только привлекательной, но хотя бы не вызывала страха.

Приведём наиболее часто встречающиеся мнения старшеклассников по данному вопросу:

1. В ту армию, в каком состоянии сейчас находится Российская армия, я бы не хотел пойти. А вообще, я считаю, что армия нужна, и отслужить в ней должен каждый.
2. Два года мучения, дедовщины, рано вставать – это “минусы”, а “плюсы” - защищать Родину! Служащие в армии парни защищают нас и нашу Родину. Но для меня слово “Армия” звучит печально, ведь столько людей погибло и осталось инвалидами.
3. Каждый мужчина должен пойти служить в армию. Армия учит выживать в трудных условиях. В армии человек взрослеет.
4. Мне не хочется служить в армии, так как придётся испытать огромные тяжести жизни.
5. Не знаю, как это будет потом, но сейчас я смотрю на службу как на обязанность, которую придётся проходить.
6. Армия – это не шутка. И туда идти лучше не надо! Но для кого как. Я к армии отношусь спокойно.
7. Моё отношение к армии отрицательное, так как сейчас образование важнее, чем армия.

Конечно они не могут говорить объективно о положении в армии, так как основываются на рассказах людей, которые прошли военную службу.

Опрос младших офицеров и солдат воинских частей в 2004 году показал, что факты неуставных взаимоотношений и преступлений, остающихся без наказания действительно есть. Военнослужащие считают это следствием отсутствия реально действующих на практике системы поощрения и наказания. Методы поощрения и наказания военнослужащих, прописанные в уставе, приказах, законопроектах и Уголовном кодексе РФ действуют не эффективно или устарели, а нового ничего не дано. К тому же в армии сложилась тенденция снижения правонарушений в ВС РФ путем уменьшения цифр в статическом отчёте по грубым дисциплинарным проступкам и преступлениям. Это порождает сокрытие числа правонарушений на всех уровнях, чтобы не получить нагоняй от вышестоящего начальства, а в войсках их число увеличивается по причине безнаказанности. В итоге, снижается статус понятий: “армия”, “офицер”, “воинский долг”, “приказ”. Военнослужащим приходится самим строить свои взаимоотношения в данных условиях, которые не всегда являются нравственными.

Переход к контрактной системе комплектования войск этой проблемы не решит, система комплектования ВС РФ военнослужащими по призыву останется, только сократится срок службы до 12 месяцев. Но и в воинских частях укомплектованных контрактниками проблема наличия реальных рычагов воздействия на солдата-контрактника существует. Врядли 30-летний солдат-контрактник, прошедший “горячие точки”, любитель расслабиться при помощи спиртных напитков, выполнит приказ командира взвода (вчерашнего курсанта). Статья УКРФ по неисполнению приказа не работает, а расторгнуть контракт с солдатом и выгнать его из рядов проблематично, т. к. их с трудом набирает Министерство обороны в, к примеру, 76 воздушно-десантную дивизию; а тут разгонять их: “Учитесь работать с личным составом, товарищ лейтенант!”

Подобные отношения у нормального призывника могут вызвать только отвращение, к тому же устаревшие военная техника и вооружение, основные фонды, отсутствие должного финансирования и реальной боевой подготовки в войсках.

Конечно, можно сослаться на трудные времена, но в системе взаимоотношений военнослужащих, правозащиты и безопасности, в которые не нужно делать особых финансовых вливаний, реально ничего не делалось; во всяком случае, этого не ощущается в армии.

Таким образом, система образования успешно делает всё от неё зависящее в сфере подготовки учащихся к военной службе и военно-патриотическом воспитании, но сделать что-либо в военной области она ничего не может.

А.В.Краснощок

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В статті проаналізовано праці дослідників, присвячені розвитку вищої педагогічної освіти на Україні в період 1985-2003 років. Окреслено основні тенденції, здобутки та проблемні питання розвитку педагогічної думки на Україні.

The article contains the analysis of works of scientists dedicated to the development of higher pedagogical education in Ukraine during 1985-2003. The main tendencies, directions, achievements and problems of this development are characterized.

На сьогоднішній день накопичено значний досвід в теорії та практиці вищої школи. В статті ми розглянемо класифікацію періодів розвитку вищої педагогічної освіти на Україні та динаміку вимог до її модернізації під впливом вимог Болонського процесу.

В останні десятиліття у вітчизняній та зарубіжній педагогіці приділяється значна увага проблемам вищої, зокрема університетської, педагогічної освіти. Цій темі присвячені праці А.М.Алексюк, Є.П.Білозерцева, Л.Г.Коваль, Л.С.Нечипоренко, Л.І.Рувинського, В.В.Сагарди, В.О.Сластьоніна.

Успішно досліджуються питання історії та філософії вищої педагогічної освіти. З цього напрямку існують дослідження В.О.Сухомлинського, С.Г.Гончаренко, О.В.Глузмана, І.А.Зязюна, Н.С.Ладижець, В.І.Лугового, Н.Г.Ничкало, Ф.Г.Панчина, З.І.Равкіна, Ш.Х.Чанборисова,

В.Д.Шадрікова, І.П.Яковлева. Історію і теорію університетської педагогічної освіти за кордоном досліджують Б.Л.Вульфсон, С.А.Головко, З.О.Малькова, І.Б.Марцинковський, М.Д.Нікандров, Л.П.Пуховська, Т.Ф.Яркіна.

Проблему формування професійної готовності вчителя - випускника університету до педагогічної діяльності висвітлюють праці В.А.Кан-Калика, З.К.Каргієвої, С.І.Кісельгофа, Н.В.Кузьміної, С.Б.Мельцер, Н.І.Мешкова, В.А.Семиченко, Е.С.Спіцина, Н.Ф.Тализіної, Г.А.Томілової. Деякі дослідження стосуються розробки окремих питань підготовки в університеті вчителів різних спеціальностей: фізики (Л.А.Мангева, Н.Г.Печенюк, Т.І.Степанова), хімії (Н.М.Буринська), географії (С.Н.Абдувахідов), біології (Е.Г.Кучин), математики (З.О.Шварцман), історії (А.В.Явношан), іноземної мови (Л.А.Ігнатенко). Особлива увага приділяється пошукам шляхів удосконалення навчального процесу у вищій педагогічній школі (А.Н.Верхола, Л.П.Вовк, О.І.Єрьомкін, В.І.Загвязінський, В.Є.Зябкін, В.К.Кучінкас, О.Г.Мороз), організаційних форм, методів і технологій навчання студентів університетів (Л.В.Кондрашова, В.К.Буряк, Т.Ф.Акбашев, А.О.Вербицький, І.С.Дмитрик, А.С.Нісімчук, І.О.Рейнгард), особистісно орієнтованої підготовки студентів до професійної діяльності (О.Г.Асмолов, Бондаревська Є.В., В.О.Якунін, Т.С.Яценко). Намітилися суттєві зрушення в обґрунтуванні різноманітних моделей фахівців університетського типу (А.М.Максимов, В.М.Сагатовський, Є.Е.Смирнова, Н.Ф.Тализіна, П. А. Шавір).

Дослідники історії вищої педагогічної освіти на Україні О.О.Любар, В.К.Майборода, М.Г.Стельмахович, О.В.Сухомлинська визначають декілька основних етапів в її розвитку.

Основними методами існуючих періодизацій виступають: конкретно-історичний, порівняльно-історичне тлумачення джерел, типологізація, ретроспективний аналіз педагогічних явищ, фактів і подій, класифікація фактичного матеріалу й теоретичне узагальнення його показників, статистична кореляція, культурно-антропологічний та цивілізаційний методи [5,49].

Перший етап обіймає початок 20-х та першу половину 30-х років. Характерною особливістю цього етапу стали: створення власної оригінальної системи освіти, в основі якої лежали професіоналізація та соціальний захист дитинства, розбудова національного змісту навчання і виховання.

З 1931 року починається згортання специфіки й оригінальності української системи середньої освіти в Україні й її централізація з єдиним центром у Москві.

Другий етап розвитку вищої педагогічної освіти тривав від середини 30-х до початку 60-х років. Вища педагогічна освіта розвивається за чітко визначеними правилами: в теоретичному плані – аналіз і педагогічне коментування творів класиків маркізму-ленінізму, в методичному жодного відхилення від інструкцій.

Виключенням є розвиток теорії в педагогічній системі, яку розробив А.Макаренко з її центральними ідеями соціальних засад, колективіського виховання та свідомою дисципліною.

У воєнні і перші повоєнні роки широко рекламуються національні герої, пропагується народна культура. З цього моменту і майже до кінця існування СРСР офіційною владою широко використовуються патріотичні національні почуття й устремління, дається офіційний дозвіл на їх прояв у вузьких рамках фольклорно-етнографічного спрямування.

Наступний етап - початок 60-х - 1985 рр. Найбільш значною постаттю у педагогіці цього часу став В.О.Сухомлинський, який виступив проти авторитарно-догматичного виховання та схоластичного, відірваного від життя, змісту освіти.

У 1985 році в країні почали відбуватися кардинальні зміни, які проходили під гаслом “перебудови”. Гостре невдоволення існуючим станом справ як у педагогічній науці, так і у шкільній практиці вилилося в потужний загальносоюзний педагогічний рух під назвою “педагогіка співробітництва”, в якому брали участь і українські педагоги О.Захаренко, В.Шаталов, М.Гузик, Т.Сірик.

В педагогічній думці відбувається критичне переосмислення розвитку педагогічної думки в Радянському союзі. Вперше після довгих років замовчування прозвучали

заборонені імена і факти, що стосуються розвитку освіти і культури в Україні, відкривалися “білі плями” історико-педагогічного процесу.

Розбудова незалежної Української держави створила сприятливі умови для розвитку української педагогіки. Україна одним з перших прийняла Закон “Про освіту”(1991р.). Після чого були створені нормативні документи, які становлять правову базу функціонування системи освіти.

На шляху розбудови державності в українській школі відбуваються кардинальні змін. Нова соціально-економічна ситуація вимагає і нових підходів до підготовки майбутніх вчителів. Змістився акцент підготовки студентів з предметного до гуманітарного. Піднявся престиж університетської освіти з появою ряду нових університетів чи реорганізацією колишніх інститутів. Всього по Україні засновано понад 40 нових університетів як класичних так і галузевих [4,442]. Прагнення до розвитку автентичної педагогіки зумовило створення приватних інститутів та університетів.

З другої половини 90-х років ХХст., починає вирішуватися питання про приєднання українського освітнього простору до загальноєвропейського. Проблемі вступу України до держав - учасниць Болонського процесу присвячено значну кількість наукових праць, статей В.Кременя, В.Андрушенко, В.Журавського, М.Полякова, Ю.Рудавського, Ю.Якименко, Ю.Сухарнікова, В.Скняря, О.Литвина.

Україна має намір вступити до Болонської співдружності у 2005 році, але для цього українську вищу школу необхідно реформувати і максимально наблизити до європейської, адже Болонський процес спрямований на створення єдиного загальноєвропейського освітнього і наукового простору, вироблення єдиних критеріїв і стандартів освіти.

Треба докласти чимало зусиль, щоб на наступній конференції міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу у травні 2005 р. у м. Бергені (Норвегія) Україна долучилась до повноправних учасників Болонського процесу.

Щоб досягти поставленої мети, нам потрібно здійснити важливі кроки:

- впровадження двоциклового навчання (бакалавр 3-4 роки і магістр – 2 роки), при цьому, як і в усіх країнах Європи, потрібно знайти прийнятні для роботодавців диверсифікації програм підготовки бакалавра і магістра;
- впровадження системи кредитних одиниць;
- впровадження ,з урахуванням прийнятих пропозицій фундаментальної і профільної підготовки європейського зразка і додатка до диплому;
- забезпечення ефективного контролю за якістю освіти;
- забезпечення високого рівня академічної мобільності студентів, викладачів, науковців;
- узгодження з роботодавцями питань працевлаштування випускників, особливо, на рівні бакалаврів (і таке доручення є в Указі Президента України від 17 лютого 2004року);
- системне і сучасне законодавче забезпечення функціонування системи освіти і науки [3,9].

Модернізація системи освіти в Україні (Закон “Про освіту” та низка нормативних актів Міністерства освіти та науки) має деякі спільні ознаки з Болонським процесом (введення ступеневої освіти), але за більшістю напрямків йому не відповідає [2,5]. Це пов'язано з тим, що вихідні концепції такої модернізації не були зорієнтовані на інтегрування національної системи освіти в європейський простір. Вони більшою мірою мали “внутрішній ” характер і переважно зводилися до “прилаштування” системи вищої освіти до нових внутрішніх реалій. На сучасному етапі концепцію реформування вищої освіти слід докорінно переглянути і створити програму послідовного її зближення з європейським освітнім і науковим простором.

Водночас орієнтація на Болонський процес не має приводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, її стан треба глибоко осмислити, порівняти з європейськими критеріями стандартів, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі.

Високий рівень фундаментальної і професійної підготовки, що дають наші університети, давно визнала Європа, але це має нас уберегти від того, щоб перетворитися на дешевих експортерів знань і наукових надбань, які тією чи іншою мірою

визначають ступінь національної безпеки країни. Насамперед ми маємо відстоювати наші національні інтереси, як це роблять усі держави – учасниці Болонського процесу.

Болонська декларація побудована не на перевазі чи домінуванні якоїсь країни, а на обговоренні, пошуку консенсусу між різними країнами.

Болонський процес – це процес розпізнавання однієї системи іншою на європейському просторі. Якщо майбутнє України пов'язане з Європою, то неможливо і надалі стверджувати, що Болонський процес має для нас лише просвітне та пізнавальне значення [1,8].

Враховуючи зміни, що сталися у вищій педагогічній освіті, ми виділяємо 1985-2003 роки, як становлення сучасного етапу розвитку української педагогічної думки в рамках ще радянського дискурсу, а починаючи з 1991 року – під час розбудови незалежної Української держави.

Аналізуючи літературу, що присвячена розвитку вищої педагогічної освіти в період 1985-2003 років можна зробити висновок, що дослідники намагаються дослідити всі аспекти змін, що торкнулися вищої педагогічної освіти в зазначений період. Найбільш гострими питаннями дослідження розвитку вищої педагогічної освіти постають проблема вироблення єдиної періодизації історії вищої педагогічної освіти та модернізація вимог до вищої педагогічної освіти з урахуванням сучасних соціально-економічних змін на Україні, та поступова інтеграція українського освітнього простору до загальноєвропейського.

Література

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу// Вища освіта України.- 2004.-№1.-С.5-9.
2. Закон України про освіту//Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське видання.,2002.- С.3-29.
3. Кремень В. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство. Доп.на підсумковій колегії МО

і науки України (27.02.04р., м. Одеса) // Вища школа.-2003.- №6. - С.3-23.

4. ЛюбарО.О., СтельмаховичМ.Г., ФедоренкоД.Т. Історія української школи і педагогіки. – К.: Знання., 2003-449с.
5. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003 – 67с.

Н.А.Овчаренко, О.В.Чеботаренко

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статтє рассматриваются проблемы развития исполнительских умений будущих музыкантов-педагогов. Представлена классификация и определены конкретные исполнительские умения, которые необходимо формировать в высшей школе.

In article problems of development of performing skills of the future musicians - teachers are considered. Classification is submitted and concrete performing skills, which are necessary for forming in the higher school, are determined.

Розвиток та формування виконавських умінь в системі загального та спеціального музичного виховання, є однією з важливих задач процесу навчання студентів музично-педагогічного факультету. На жаль, для вивчення цього процесу зроблено дуже мало з причин сталих поглядів у традиційній психології та педагогіці на формування вмінь. Згідно цих поглядів, здібності під час навчання, ніби, не стільки формуються, скільки лише стають помітними, тобто – проявляються. В дійсності вони не тільки проявляються, але і формуються, розвиваються в ході навчання. Їх розвиток є не тільки передумовою, а й результатом засвоєння системи знань.

Актуальність проблеми розвитку виконавських умінь майбутніх вчителів музики полягає у більш глибокому вихованню музичної культури особистості, що матиме безпосередній вплив на учнів загальноосвітньої школи; розвиток музичної самодіяльності, виховання масового слухача, досягнення загальної музичної грамотності. Ці практичні задачі

вимагають нового рішення проблеми розвитку виконавських умінь, перегляду застарілих поглядів.

Розуміння і виконання музики як мистецтва ідейно-емоційного, глибоко психологічного за своєю сутністю; як мистецтва, у якому емоційне зерно є основою не тільки для сприйняття, а і безпосередньо для вираження та відображення, - такою є наша позиція у визначенні змісту музики.

Проблема формування виконавських умінь цікавила і цікавить багатьох психологів, педагогів, мистецтвознавців і музикантів-виконавців (Т.С.Абрамов, Г.С.Аверін, О.А.Апраксина, Л.А.Баренбойм, П.П.Блонський, Л.С.Виготський, Л.Є.Гаккель, А.Б.Гольденвейзер, А.В.Зданович, В.Л.Клін, О.Г.Менабені, Г.Г.Нейгауз, О.Я.Ростовський, Б.М.Теплов, Г.М.Ципін) тому, що при визначених умовах та педагогічній націленості в процесі формування виконавських умінь активізується творча діяльність особистості, формується світогляд і, звичайно, набувається культура майбутнього вчителя.

Наше дослідження має на меті удосконалення якості підготовки майбутніх вчителів музики, позитивно впливаючи на їх музично-виконавських рівень.

Виконавські вміння є одним з показників загального музичного розвитку вчителя – музиканта, а проблема формування виконавських умінь – одна з головних проблем його виховання.

Формування вмінь, ми розглядаємо, як оволодіння всією складною системою операцій з виявленням та переробкою інформації, що міститься в знаннях із співставленням та співвіднесенням інформації з дією.

Виконавські вміння завжди відносяться до прийомів виконання дій, а не до мети та умов. Автоматизація дій звільняє свідомість від контролю над самим здійсненням моторних, сенсорних, інтелектуальних, творчих операцій, з яких складається дія. В цьому значенні виконання може бути автоматичним. Але в полі свідомості лишається і виходить на перший план мета, заради якої виконується дія, та умови, в яких вона відбувається, а також її результати. З цієї точки зору виконання стає більш осмисленим.

В залежності від того, які сторони дії частіше автоматизуються, можна класифікувати різні блоки умінь.

Сенсорні уміння, їх приклади:

- контроль за виконанням на слух;
- визначення відтінків;
- визначення на слух типу голосу, музичного інструменту.

Коли автоматизовані м'язові дії, ми можемо говорити про *рухові (або моторні) вміння*:

- гра на фортепіано, не дивлячись на клавіатуру;
- визначена міміка при співі, або піаністичний жест для втілення художнього образу.

При поєднанні обох видів дій, під контролем зору (чи слуху), мова йде, також, про сенсорні вміння, серед них можна назвати такі, як:

- спів;
- гра;
- написання нот.

Стосовно до розумової діяльності, можна визначити *інтелектуальні вміння*, які потребують уміння логічно мислити, аналізувати, узагальнювати:

- визначення форми та жанру твору;
- визначення складнощів виконання та шляхів їх втілення.

Вивчаючи процеси формування уміння, ми віддаємо перевагу активним засобам навчання. До них відносяться роздільний поетапний показ і детальний "інструктаж". Експеримент показав, що детальне попереднє ознайомлення студента з визначеними прийомами гри на інструменті, формою необхідних рухів при співі, почуттєвими орієнтирами контролю дій, різко прискорює засвоєння дій і формування відповідних умінь. Автоматизація основних прийомів виконання, контролю і регуляції дії звільняє свідомість. З'являється можливість самому керувати процесом виконання.

Ми визначили, що існує *дві концепції* ефективного навчання і формування умінь. *Перша концепція* потребує опори на орієнтири відчуття (емпіричний шлях). Вправи, згідно цієї концепції, повинні виконуватися через вирішення імпровізаційних змістовних комплексних задач. Їх рішення повинно рухати знання мети. Шлях до неї лежить через спроби,

пошуки, помилки, їх аналіз та виправлення. Таку методику можна назвати *синтетичною*.

Друга концепція спирається на рухові акти. Вправи повинні здійснюватися з вирішенням стандартних, елементарних, формальних задач. Їх вирішення повинно рухати знання результату і отримання нагороди за досягнення. Шлях до цього – становлення елементів вірної дії і поступове їх об'єднання у цілісні дії. Таку методику можна назвати *аналітичною*.

На думку психологів, в основі становлення та розвитку виконавських умінь лежать спроби та відбір. Займаючись у вокальному та фортепіанному класах, студент керується визначеними орієнтирами при виразному виконанні фрази, речення, твору в цілому; контролює разом з викладачем свій результат. Успішне виконання, що відповідає визначеним орієнтирам та засоби регуляції, поступово відбираються та закріплюються; невдалі і невірогідні дії – подавляються та відсиваються. Важливе значення як для психологічного стану на концертній естраді, так і в повсякденній роботі над виконавськими прийомами та складнощами у творах, що виконуються в самостійній роботі має бути відчуття *свободи*, яке стосується не тільки фізичного стану студента, а завдяки йому є можливість відчуття свободи на інших рівнях – психологічному та духовному. Ця проблема досить складна і потребує тривалого часу на досягнення результату, але саме стабільність виконання на естраді, почуття радості від творчої діяльності, бажання досягнути ще більшого успіху – всі ці речі безпосередньо пов'язані з відчуттям свободи.

На ранніх етапах навчання ми ставимо за мету сформувати у майбутніх вчителів музики прості виконавські вміння, такі як:

- знайти виразні засоби для передачі тієї чи іншої думки, емоційної сфери твору, не порушуючи законів звуковедення;
- точно та якісно виконання вокального та фортепіанного твору на концерті, “не втрачаючи” того, що робили в класі;
- контролювати свій психофізичний стан під час виступу та інше.

Перед студентами старших курсів стоять більш складні виконавські задачі. Вони повинні володіти такими виконавськими вміннями, як:

- охватити форму твору в цілому, зберігаючи деталі;
- передати внутрішній зміст твору, що виконується, відповідно до жанру та стилю композитора, особливостей епохи;
- внести нове, творче під час виконання (елементи імпровізаційності в інтерпретацію);
- повне артистичне перевтілення, як того потребує зміст твору;
- створити атмосферу діалогу з одного боку, з композитором та його епохою; з другої - зі слухачем під час концертного виконання.

Важливим моментом у формуванні виконавських умінь студентів є розвиток їх пізнавального інтересу до виконавської діяльності. Так, за словами В. Нікуліної, “специфика обучения в вузах заключается в том, что она всегда связана для студентов с их будущей профессией, с их бытом, и приобщение к музыкальному искусству должно явиться средством развития у них интереса к различным видам и жанрам музыки, положительно сказаться на организации ими своего свободного времени” [2,193]. Підвищенням рівня пізнавального інтересу до виконавської діяльності на заняттях з вокального та фортепіанного класів можливе за умов:

- повного відображення у світогляді студентів досягнень теорії, методики формування виконавських умінь;
- закріплення позитивного відношення до знань, вмінь, процесу навчання у вокальному та фортепіанному класах;
- робота над оволодінням виконавських навичок в індивідуальних класах повинна проходити з врахуванням їх індивідуальних психолого-фізіологічних особливостей та природних можливостей.

Таким чином, формування виконавських умінь – багатопланова та широкоаспектна психолого-педагогічна проблема. Вирішення цієї проблеми є життєво необхідною як для формування особистості майбутнього вчителя, так і для розвитку всього суспільства. Тому формування та розвиток

виконавських умінь майбутніх вчителів музики, як невід'ємна частина музичної духовної культури, є однією з головних задач навчально-виховного процесу сучасної вищої школи.

Література

1. Апраксина О. А. Современные требования к учителю-музыканту и задачи музыкально-педагогического факультета / Музыка в школе. – №4. – М.: Просвещение, 1993. – 240 с.
2. Бутенко Л.М. Музично-психологічна інтонація як дієвий чинник створення оперно-хорового образу //Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник. Вип.2. Одеса.: “Астропринт”.-2001. С. 275-285.
3. Никулина В.В. Новые формы музыкально-эстетического воспитания студентов в вузе //Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник. Вип.4, книга 2. Одеса.: “Друк” – 2004. – С. 188-197.